

EL PIRINEU, FRONTERA O CONNEXIÓ?

Antoni Pol i Solé

Resum

Malgrat que els Pirineus han estat sempre presentats i explicats com a territori de frontera i en alguns casos com a territori de connexió i en ocasions ho hagin pogut semblar, no són ni l'una cosa ni l'altra.

Cal reivindicar, presentar i explicar que els Pirineus són un territori propi, els habitants dels quals, tot i ser de procedència diversa, amb cultures diferenciades representades a través de llengües pròpies, comparteixen un territori la unitat del qual no només és geològica, geogràfica, física i paisatgística, sinó també humana en la seva manera específica d'adaptació històrica al medi.

El passat conjunt del Pirineu, el seu present i també el seu futur, el constitueixen la seva territorialitat i l'adaptació dels grups humans que s'hi estableixen.

Ser-ne conscients i recuperar l'alt nivell d'intercanvi intern i la complementarietat que hi ha hagut en el passat entre les diferents valls o unitats naturals bàsiques que constitueixen el Pirineu, són la via per tal de reconfigurar el territori pirinenc, amb els seus habitants, en una entitat territorial amb personalitat pròpia.

Paraules clau: Ni frontera, ni connexió; territori propi.

Abstract

Even though the Pyrenees have always been presented and explained as a border territory and in some cases as a territory of connection and, in some cases, although they might have seemed as if they were, they are not neither one thing nor another.

We must claim, present and explain that the Pyrenees are a territory on their own, whose inhabitants, although coming from different places and with different cultures represented through their own languages, share a territory whose unity is not only geological, geographical, and a physical landscape but also human regarding their specific historical adaptation to the environment.

The past of the Pyrenees, their present and also their future are constituted by their territory and the adaptation of the human groups which settled down there.

Being conscious of this and reclaiming the high level of internal exchange and the complementarity which existed in the past between the different valleys or basic natural units that constitute the Pyrenees is the way to reconfigure the Pyrenean territory, with their inhabitants, in a territorial entity with its own personality.

Key words: Neither border, nor connection; own territory.

La resposta és que no són ni una cosa ni l'altra. Malgrat que des de sempre, els de fora que els han explicat, així els han presentat.

1. És cert que el Pirineu ha esdevingut gairebé frontera i connexió, és a dir frontera (com a límits entre) i connexió o frontissa (com a portal de).

I ho són des que la placa ibèrica, en el seu xoc continuat amb la placa europea empesa per la placa africana, els ha originat.

Des de sempre els Pirineus han estat, doncs, un pont d'enllaç entre territoris discontinus (que abans haurien estat separats) i una àrea d'encontre dels pobles diferents que s'han instal·lat en aquests territoris.

Anníbal es va trobar ibers al sud dels Pirineus i celtas al nord, segons l'historiador Polibi del segle II abans de Crist, en el seu passatge el juliol del 218 a.C. (vegeu l'Annex 1).

Però també hi havia vascons i lígurs abans o al mateix temps, i després visigots i ostrogots, occitans i catalans, francesos i espanyols, entre molts altres.

Els Pirineus han permès preservar al seu entorn, pels dos costats i al llarg de la història la identitat de pobles o part dels pobles que s'hi han arrecerat.

Els Pirineus han actuat de carcanada o espina al voltant de la qual o sobre la qual s'hi han pogut fixar i resistir a la important evolució històrica del seu entorn diverses tribus, pobles, nacions, cultures, identitats, nacionalitats...

I com a tal han permès un cultiu ric en diversitat de cultures. Les diferents escales, local, regional, nacional, estatal, utilitzen o han utilitzat aquesta estructura que té sentit propi i pot ser utilitzada només d'un costat, des dels dos costats i parcialment, puntualment, o d'altres formes com tothom coneix.

Per tant i des del moment en què els Pirineus s'utilitzen com a eix o com a extrem sobre el qual es basteix una identitat amb frontera, esdevenen alhora una frontissa en relació al veí o veïns de l'altre o altres costats i que són referent identificador de la identitat establerta.

2. El terme frontera en la seva accepció, que sembla emparentada o que es pot relacionar amb front i enfrontament és la imatge que avui predomina d'aquesta paraula, fruit dels 350 anys del Tractat del Pirineus.

Però, com es va dir ahir també, en el seu contingut inicial anava més lligat al concepte límit com a zona d'encontre entre pobles i entre cultures adaptades al medi pirinenc (vegeu l'Annex 2).

3. Per tant, més enllà d'una frontera i d'una frontissa o porta d'accés entre dos grans territoris, a banda i banda, aquesta vastíssima àrea geogràfica caracteritzada per un paisatge, unes geografies físiques i humanes pròpies i característiques als seus dos vessants, tot al llarg de la serralada dita Pirineu, constitueix un TERRITORI propi en majúscules.

La gestió del qual, però, i des de sempre s'ha fet des de diferents grups de valls, amb un capital humà derivat dels pobles grans de les bandes que s'han arrelat en fraccions d'aquest TERRITORI d'una manera similar.

La prova de l'existència d'aquest territori propi pirinenc n'és la realitat del Principat d'Andorra, que, com una fracció d'aquest gran territori pirinenc, ha mantingut la seva pervivència al llarg dels segles després d'una evolució, accidentada, sí, però també reeixida i podem dir sense necessitat de guerres o de l'enfrontament sinó fruit d'una evolució «natural».

Andorra es pot presentar d'un costat com un miracle i com una excepció anormal històrica, o bé pel contrari com el fruit de la normalitat del que li hauria hagut de passar a tot aquest TERRITORI pirinenc.

Els límits andorrans deriven d'aquests límits seculars de pactes i de rivalitats entre valls com excel·lentment en Patrici Pojada ha relatat, amb algun ajustament posterior directe entre Estats.

4. Els Pirineus tenen futur si són capaços de superar la funció de frontera-frontissa que, des dels territoris més grans i veïns se'ls ha atorgat. És a dir, de la funció de perifèria d'altres territoris més grans. Tenen futur si són capaços no només d'evitar aquest paper, sinó de reconfigurar i actualitzar el tram de relacions que des de sempre s'havien generat dins del propi territori.

I tenen futur si són capaços de globalitzar-se amb el món que els envolta però fent-ho des de la diferenciació i no des de la uniformització. Sent conscients que es poden fer unes aportacions pròpies des de cadascuna d'aquestes unitats territorials que han vertebrat i poden i han de continuar vertebrant els Pirineus més enllà de la pertinença de cadascú al seu Estat.

I no cal l'autodeterminació pirinenca per ser qui s'ha de ser, perquè una de les seves característiques és la seva diversitat.

Com deia el mallorquí Guillem d'Efak: «Siau qui sou».

El passat conjunt dels Pirineus, i el seu present i també el seu futur, el constitueixen la seva territorialitat i l'adaptació dels grups humans que s'hi assenten.

Les comunicacions, el medi ambient i el turisme i tota la resta d'activitats humanes són possibles si es pren consciència d'aquesta unitat territorial que, com ha posat en evidència la història, està per sobre i va més enllà dels tres Estats o d'una política comuna, o d'una realitat administrativa conjunta de gestió, o de govern.

No ens cal autodeterminar com a pirinencs. Només hem de voler ser qui podem ser. El marc d'aquesta relació, que ens és vital per continuar sent en el futur pirinencs amb plena consciència i unió de capacitats i potencials, és poc important si prèviament no es dona una realitat prèvia.

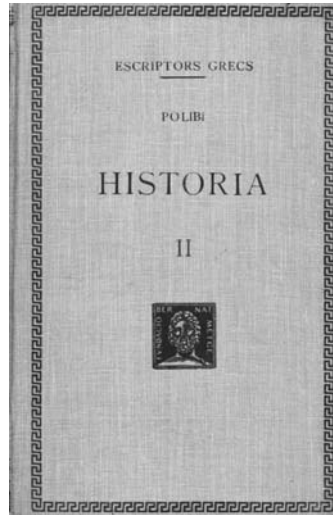
I les eines per ser qui som no són altres, per ordre, que la cultura, les institucions, els polítics i la societat. Els dos darrers al mateix temps.

I l'àmbit d'exercici és primerament cadascuna de les fraccions pròpies del territori pirinenc. És a dir, cada grup de valls que tenen especificitat pròpia.

I tot seguit aquestes amb les valls del seu entorn immediat amb qui més relació o afinitat tenen formant un segon nivell de relació.

I continuar seguint fins un tercer nivell i un quart i final que abasti tots els Pirineus.

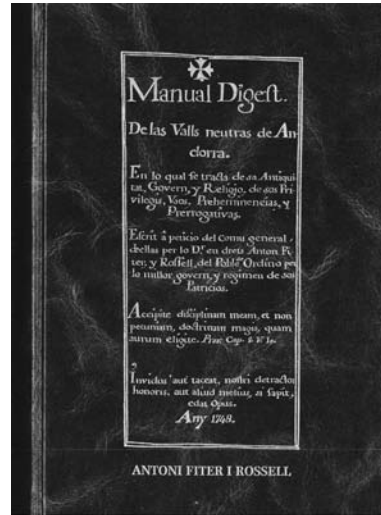
Hem de deixar de parlar de fronteres o de frontisses o connexions i ens hem de posar a reivindicar la territorialitat pirinenca i a exercir-la com molt bé s'està fent en aquests Col·loquis d'Estudis Transpirinencs.

Annex 1

L'historiador grec Polibi explica en la seva *Història* (Llibre III),¹ escrita al segle II abans de J. C. el pas d'Anníbal cap a Roma esdevingut en el marc de la segona guerra púnica el 218 abans de J.C. i en diu:

XXXV [1] Després d'haver dut a terme els esmentats preparatius davant l'hivernada i garantit així la seguretat de l'Àfrica i d'Espanya, en ésser el dia fixat avançà, amb noranta mil soldats d'infanteria i uns dotze mil de cavalleria, passà el riu Ebre i sotmeté les tribus dels ilergetes, bargusis, erenosis i andosins fins als Pireneus. [2] Havent-los reduïts tots, i preses algunes ciutats per assalt, amb més rapidesa àdhuc que no esperava, però també amb lluites més nombroses i fortes i gran pèrdua d'homes, deixa Hannó al comandament de tot el país deçà el riu i amo absolut dels bargusis car en desconfiava, sobretot per llur bona amistat amb els romans [...] [4] Prenent doncs la resta de forces lleugeres consistents en cinquanta mil homes d'infanteria i nou mil de cavalleria, avançà a través de les muntanyes dites Pireneus cap al pas del riu anomenat Roine, [...] XXXVII [4] [...] Els celtes habiten el país del Nabó fins a la serralada dels Pireneus, que s'entén en línia contínua des del nostre mar fins a l'Exterior [...] XXXIX [...] [2] Passant l'estret de les Columnes d'Hèrcules s'havien apoderat igualment de tota Espanya, fins al promontori on acaba, per la banda del nostre mon, la serralada dels Pireneus, que separa els fbers dels celtes [...] XL [1] Mentre Anníbal provava així de passar els Pireneus, amb molta por dels celtes degut a la forta condició dels passos [...] [1]

Annex 2

I l'andorrà Antoni Fiter i Rossell, dos mil anys després, l'any 1748 escrivia en el *Manual Digest* (Llibre 3, Capítol IV Camins Reals sa política y Salvaguarda):²

En general lo Consell deu: sempre efiscasment invigilar, estigan los Camins Reals de las riberas, principalment, en lo Millor Estat se puga (menos los Camins dels ports, los quals Compugan passar es combenient aun altra Polftica contraria, més Elevada, y mes fina, que no sian bons, no estiguin engran disposicio, ante be, que sian bruscos, Estrets y pedregosos) perlo transit, y continuo comers [...].

I en el Llibre 6 de *Maximas*,³

Maxima 36. Portar-se las valls ab igualtat, tant respecte a Fransa com a España, parlar bé, y assistir a una y altra Corona. Maxima 37. En temps de Guerra entre Fransa y España no demostrarse ab particularitat parcials de una corona, contra dela altra, sino conservar sa neutralitat.

I en el Llibre 1 Capítol III diu:⁴

En suma las valls de Andorra en lo Espiritual, y enlo temporal, en lo Eglesiastich, y en lo Secular, en lo Phisich, y natural, y en lo Moral, enlo Idioma, aduch Curial, enlo modo, y moda de vestir, en los Costums, y geni, son propia, Verdadera, y llegalitima Cataluña, com â part, y porció de dit Principat, y per consegüent son sos naturals, propis, verdaders; y llegalitims Catalans en tot rigor; essent esta veritat tan visible, y evident, que sols pot deixa de Veurer-la, y Coneixer, qui vulla afectadament, y pertinament ferse Ciego, y obstinadament Vestirse, y no despullarse

may de un hacmor, y Esperit Verronistre. Una cosa sola hi ha tant solament, que no participan, del Principat de Catalunya los Andorrans, y sas Valls, que enlo respectiu al Govern, al Civil i Criminal, al Politich, y Economich de dit Principat, ni han participat may, desde sa restauració del poder dels Moros, avent-se governat de eix temps per lo Espay de cerca de 10 sigles fins al temps present ab son peculiar Govern, ab las disposicions del dret Comu, y patrias peculiars, Consuetuds; y finalment ab sa particular, y peculiar política, y Economia [...]. [2]

Notes

- 1 POLIBI *Història II*, traducció d'Antoni Ramon i Arrufat, Barcelona, Fundació Bernat Metge, p. 96-100.
- 2 Antoni FITER I ROSSELL (2000), *Manual Digest - 1748*, Andorra la Vella, Consell General del Principat d'Andorra, Fundació Caixabank, p. 170.
- 3 *Ibid.*, p. 392
- 4 *Ibid.*, p. 595